

*ability to communicate in a modern world by applying cultural components and examples of different nations and effectively carrying out interlinguistic and intercultural professional communication. The structure of the phenomenon under consideration functions in the cohesion of informative, personality identificational and functional components that carry out intellectual, axiological and adaptive and regulative functions.*

*A random research of the higher education students of the foreign languages departments has showed that traditional teaching does not enable active formation of the linguoculturological competence during all the years of study. It results in the majority of BA students who, on the one hand, have a satisfactory command of the major language, and on the other hand, do not possess enough qualification as carriers of cultural values, nor leading subjects and developers of a school foreign language education, nor cultural intermediaries in the intercultural communication and interaction.*

**Key words:** *professional training, future foreign languages teachers, linguoculturological competence, culturological approach, cultural intermediary.*

УДК 37.035:355.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-2.31>

Ягунов В. В., Єргідзей К. В.

## СИСТЕМА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЛІЦЕЇСТІВ ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ВІЙСЬКОВИМ ПРОФІЛЕМ

*Аналізується сучасний зміст понять “патріотизм”, “виховання”, “патріотичне виховання” та “військово-патріотичне виховання ліцеїстів”. Проаналізовано військово-патріотичне виховання ліцеїстів, яке покликане забезпечувати суспільну значущість і повагу до військової служби, формувати бажання у вихованців здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу. Обґрунтовується система військово-патріотичного виховання та її основні компоненти: цільовий, змістовний, емоційно-мотиваційний, суб’єкт-суб’єктний, процесуальний і результативний. З’ясовано основні педагогічні умови забезпечення ефективності функціонування системи військово-патріотичного виховання ліцеїстів. Означено необхідні складники патріотичного виховання ліцеїста, а саме формування військово-професійної спрямованості юнаків як майбутніх офіцерів; виховання відчуття гордості, гідності, любові до рідної мови, культури, традицій, пошани до національних героїв; формування національної свідомості і самосвідомості як громадянина України та гідного її захисника; виховання поваги до Конституції і законів України; формування готовності до виконання обов’язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Визначено види та форми патріотичного виховання ліцеїстів, які доцільно використовувати в сучасних умовах освітнього процесу як щоденне інформування про факти патріотичної поведінки, героїчні вчинки під час бойових дій та виконання бойових завдань військовослужбовцями на Сході України; заходи, які формують критичне засудження антиукраїнської пропаганди, роз’яснення хибності та неприпустимості розколу країни; профілактика негативних проявів поведінки і порушень військової дисципліни серед ліцеїстів шляхом залучення їх до участі у заходах із військово-патріотичного виховання; організація художньої самодіяльності; проведення методичних зборів з офіцерами по роботі з ліцеїстами та ін. Окреслено конкретні завдання, які покладаються на керівника, викладача, офіцера-вихователя, психолога з військово-патріотичного виховання ліцеїста у закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем.*

**Ключові слова:** *виховання, патріотизм, військово-патріотичне виховання, система військово-патріотичного виховання, військова служба, ліцеїсти.*

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності, цілісності та недоторканості країни, її потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна потреба переосмислення зробленого й здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання молоді – формування справжнього громадянина України – патріота, який діє на основі європейських, національних і професійних цінностей. Актуальність національного військово-патріотичного виховання молодого покоління зумовлена наявністю суперечностей між наявною системою виховної роботи в закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем і необхідністю виконання соціального замовлення щодо виховання громадянина-патріота, національно свідомої особистості, майбутнього офіцера; між теоретичними знаннями викладачів, педагогів, офіцерів-вихователів, психологів, керівників навчальних закладів, а також батьків щодо здійснення національного військово-патріотичного виховання та повсякденною педагогічною практикою виховання ліцеїстів.

Сьогодні актуальним є вивчення проблеми підвищення ефективності військово-патріотичного виховання юнаків. Це дає поштовх переосмислити становлення почуття патріотизму, відданості державі, зміцнення країни, громадянського самовизначення та пробудження національної свідомості ліцеїстів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій дає нам змогу побачити проблему з двох аспектів: як загальнопедагогічну та військово-професійну, оскільки ліцеїсти навчаються в закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем. Педагогічні аспекти патріотичного виховання обґрунтовуються в працях українських і закордонних учених минулого та сьогодення: В. Андрущенко, І. Беха, Г. Васяновича, О. Вишневського, М. Драгоманова, Дж. Дьюї, І. Зязюна, В. Кременя, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Основи національного виховання закладено вітчизняними педагогами, філософами та громадськими діячами: Г. Сковородою, М. Грушевським. Вирішенню проблеми військово-патріотичного, громадянського виховання в контексті цілей, заходів і завдань військової освіти присвячено праці Є. Брижатою, М. Зубалій, С. Мотики, М. Нецадим, Л. Петрової, В. Ягупова. Значний внесок у висвітлення проблеми розвитку патріотизму, національної свідомості особистості зробили роботи Н. Косарева, І. Підласого, М. Рагозіна, Г. Сороки, О. Сухомлинської та ін.

Науковці акцентують увагу на тому, що патріотизм властивий кожній особистості та передбачає любов до Батьківщини, свого народу, національної ідеї. У зв'язку із цим проблемні питання формування патріотичних якостей з урахуванням вікових особливостей молоді висвітлено в дисертаціях М. Качур, О. Коркішко, Н. Михальченко, Т. Гавлітіної, Р. Петронговського, С. Рашидової.

На основі узагальнення та систематизації наукових джерел щодо проблеми патріотичного виховання можна виділити два основних підходи. Перший підхід (С. Карпенчук [5], Ю. Красильник [6] та ін.) виділяє декілька рівнів патріотичної вихованості особистості, а другий (наприклад, А. Виршиков [4]) виокремлює рівні патріотичної вихованості особистості, пов'язує критерії вихованості громадян зі ступенем сформованості у них відповідних особистісних якостей.

Нині, на думку науковців, є нагальна потреба в удосконаленні як патріотичного, так і військового виховання юнаків для захисту та цілісності країни. Віддаючи належне внеску науковців у дослідження проблеми, зазначимо, що проблемні питання військово-патріотичного виховання ліцеїстів закладів спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем як важлива педагогічна умова формування їх військово-професійної орієнтації потребують подальших наукових пошуків.

**Мета статті** – обґрунтування системи військово-патріотичного виховання ліцеїстів.

У Наказі Міністерства освіти та науки України № 641 від 16.06.15 “Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах” зауважується, що інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативності, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів та нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу [11].

Сьогодні проблема патріотичного виховання набуває особливого значення, оскільки від її вирішення багато у чому залежить майбутнє нашої нації. Патріотичне виховання має чітку цільову настанову – підготувати юнака до захисту Батьківщини та є невід'ємною складовою частиною системи забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах актуальним завданням є теоретичне переосмислення підвалин патріотизму, формування нових підходів до національно-патріотичного виховання молоді.

Невід'ємною частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, орієнтоване на формування у ліцеїстів готовності захищати, а якщо необхідно й віддати своє життя за Вітчизну. Крім того, військово-патріотичне виховання покликане забезпечувати суспільну значущість й повагу до військової служби, сформувати бажання у вихованців здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу.

Свого часу український історик, дипломат і теоретик українського консерватизму В. Липинський писав: “Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, “щоб бути українцем”, а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони “не українці”. Врешті, бути патріотом – це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...” [12, с. 745–746].

Виховання як соціальний феномен – це живий організм, в якому постійно народжуються нові ідеї щодо методів, форм, шляхів і засобів впливу на особистість, групу, колектив. У такому контексті актуальними є наукове розроблення і практичне забезпечення системи виховання патріотизму, мета якої – формування у військових ліцеїстів патріотичних якостей, глибокого розуміння ними належності до українського народу, держави; потреби і готовності захищати її інтереси, реалізувати свій особистісний потенціал на благо України [9, с. 33].

Необхідними складниками патріотичного виховання ліцеїста є, на нашу думку, такі:

- формування військово-професійної спрямованості як майбутнього офіцера;
- виховання відчуття гордості, гідності, любові до рідної мови, культури, традицій, пошани до національних героїв;
- формування національної свідомості і самосвідомості як громадянина України та гідного її захисника;
- виховання поваги до Конституції і законів України;
- формування готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

З урахуванням їх змісту слід трактувати поняття “військово-патріотичне виховання юнаків” як цілеспрямовану та планову діяльність керівництва, викладацького складу, офіцерів-вихователів і психологів закладів спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем щодо формування у ліцеїстів патріотичної свідомості та самосвідомості, військово-професійної спрямованості з метою забезпечення їх безсумнівної готовності до якісного виконання військового обов'язку щодо служіння Батьківщині.

Із педагогічного погляду та на основі узагальнення наукових джерел із патріотичного виховання (А. Афанасьєв [2], І. Бех [2], М. Боришевський [3], С. Карпенчук [5], І. Підласий [10], В. Ягупов [13–15]) військово-патріотичне виховання ліцеїстів вважаємо активним педагогічним процесом системного, комплексного, контекстного, гуманного та водночас усебічного впливу військових педагогів, державних і громадських організацій на свідомість, підсвідомість, емоційно-почуттєву та ціннісну сфери, формування позитивного ставлення до майбутньої військової професії ліцеїстів як українських громадян і майбутніх військових професіоналів, а також на психологію колективу ліцеїстів у процесі їхньої життєдіяльності з метою формування у них високих громадянських, моральних, військово-професійних, соціально-психологічних, фізичних та інших якостей, необхідних для успішного продовження професійної освіти у ВВНЗ та подальшої військової служби як військового професіонала.

Для цього в ліцеї має бути сформована педагогічна система військово-патріотичного виховання ліцеїстів, яка має забезпечувати досягнення такого рівня їх патріотичної вихованості, який дасть їм змогу якісно й у повному обсязі виконувати у майбутньому військовий обов'язок, відчувати себе справжнім громадянином Української держави, відповідальним за творчий розвиток найкращих бойових традицій українського народу та його війська, зіставляти свою поведінку та військово-професійну діяльність із вимогами національного етикету тощо. Систему військово-патріотичного виховання (у педагогічному розумінні) можна вважати науково обґрунтованим феноменом педагогічної взаємодії між вихователями (командирами та начальниками), а також цивільними фахівцями (викладачами, психологами), які можуть брати участь у вихованні воїнів, і вихованцями (ліцеїстами, майбутніми військовослужбовцями-офіцерами), яка створена на українознавчій основі, засадах національно-історичних, бойових та інших традицій і звичаїв українського народу та його Збройних сил, інтегрованим у систему національного, громадянського та патріотичного виховання громадян нашої держави.

Отже, система військово-патріотичного виховання має включати такі органічно взаємопов'язані компоненти: цільово-мотиваційний, змістовний, емоційно-почуттєвий, суб'єкт-суб'єктний, методично-процесуальний і результативний. Найважливішим системоутворювальним чинником військово-патріотичного виховання є його цільово-мотиваційний компонент, який визначає основний його вектор, оскільки включає найголовніше у військово-патріотичному вихованні – потреби, мотиви, мотивації та ставлення. А. Макаренко наголошував: “Я під цілями виховання розумію програму людської особи, програму людського характеру, причому в поняття характеру я вкладаю весь зміст особистості, тобто характер зовнішніх проявів і внутрішньої переконаності і політичне виховання, і знання, геть усю картину людської особи; я вважаю, що ми, педагоги, повинні мати таку програму людської особи, до якої ми повинні прагнути” [8, с. 150].

Змістовний компонент системи військово-патріотичного виховання включає все, що становить поняття “зміст військово-патріотичного виховання”. Він є сукупністю патріотичних знань, понять, уявлень, суджень, настанов, цінностей і почуттів, якими збагачуються вихованці військових ліцеїв у процесі військово-патріотичного виховання. Він зумовлений, з одного боку, завданнями формування гармонійно розвиненої, патріотично налаштованої та суспільно активної особистості українського громадянина, а з іншого – цілями і завданнями майбутньої військової служби, насамперед формуванням особистості ліцеїста, висококваліфікованого фахівця, громадянина-патріота, який відповідально, творчо та патріотично ставиться до виконання своїх обов'язків.

Емоційно-почуттєвий компонент системи військово-патріотичного виховання включає емоції, почуття, настанови щодо діяльності учасників виховного процесу. У цьому процесі принципову роль відіграє ступінь соціальної значущості почуттів ліцеїстів. Як зауважує А. Вирицьков, “...продуктивність усіх видів діяльності ... людини багаторазово зростає, коли мотивація їх виконання збагачується усвідомленням їх належності до захисту Вітчизни” [4, с. 10].

Оскільки процес військово-патріотичного виховання, як і інших напрямів виховання ліцеїстів закладів спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем, впливає на їхню емоційну сферу, доцільно приділяти суттєву увагу органічному входженню у систему виховання таких методів і форм педагогічного впливу, які змушують їх відчувати, переживати, внутрішньо сприйняти патріотичні почуття, норми та культу патріотичної поведінки, ідеї та діяльності, славетні традиції українського народу та його війська. Для цього необхідно комплексно використовувати засоби літератури та мистецтва, особливо музичні твори, перегляд патріотичних фільмів, які б позитивно впливали на емоційно-почуттєву сферу майбутніх офіцерів.

Процесуальний компонент системи військово-патріотичного виховання відображає, з одного боку, методичну основу формування у ліцеїстів патріотичної свідомості, а з іншого – організацію їхньої практичної діяльності за допомогою та сприяння вчителів, офіцерів-вихователів, психологів.

Основними складниками цього компонента є принципи, форми, методи й засоби військово-патріотичного виховання, а також форми взаємодії вихователів і вихованців. Суб'єкт-суб'єктний компонент

є педагогічною взаємодією вихователів і вихованців у процесі військово-патріотичного виховання, коли вихованці виступають його активними учасниками – суб'єктами. Ця активність проявляється як результат їхньої інтелектуальної, емоційно-вольової, мотиваційної та психічної готовності до взаємодії з педагогами та діяльної участі в ньому. Основними особливостями цього компонента є особистісно-орієнтована спрямованість військово-патріотичного виховання та міцний зворотній зв'язок у виховному процесі між вихователями й вихованцями [1, с. 202–255].

У сучасних умовах доцільно використовувати такі види та форми патріотичного виховання ліцеїстів:

- щоденне інформування про факти патріотичної поведінки, героїчні вчинки під час бойових дій та виконання бойових завдань військовослужбовцями на Сході України;
- заходи, які формують критичне засудження антиукраїнської пропаганди, роз'яснення хибності та неприпустимості розколу країни;
- профілактика негативних проявів поведінки і порушень військової дисципліни серед ліцеїстів шляхом залучення їх до участі у заходах із військово-патріотичного виховання;
- організація художньої самодіяльності;
- проведення методичних зборів, додаткових інструкторсько-методичних занять з офіцерами по роботі з ліцеїстами та ін.

Результативний компонент системи військово-патріотичного виховання містить реальні результати її функціонування та ефективності, які відображають ступінь досягнення поставленої мети і суттєві зрушення, що характеризують якісний та кількісний боки динаміки патріотичної вихованості юнаків. На цьому етапі також відбувається контроль і самоконтроль над ходом усього процесу військово-патріотичного виховання і самовиховання, що має велике значення у формуванні змістовної та емоційно забарвленої мотивації самовдосконалення, запобіганні помилкам і тим самим сприяє досягненню якісніших результатів. Вони спрямовані на забезпечення безпосереднього зв'язку між усіма її компонентами. Результативний компонент контролює й регулює змістовний, методичний, організаційний, контрольний та інші аспекти її функціонування, перебіг усього процесу військово-патріотичного виховання, зокрема рівень педагогічної майстерності вихователів, викладачів, результативність тих чи інших виховних військово-патріотичних заходів. Контрольні заходи мають здійснюватися регулярно, систематично, змістовно, об'єктивно та всебічно. Це дає змогу своєчасно виявляти відповідні недоліки, вносити необхідні корективи у виховний процес і надавати керівництву, військовим педагогам, викладачам методичну допомогу.

Основними результатами мають бути, по-перше, формування у ліцеїстів громадянськості в контексті громадянського розвитку особистості як надійної підвалини вибору професії військового професіонала: "...особливістю українського психологічного дискурсу розуміння громадянськості є поєднання психологічних поглядів на це поняття з психолого-педагогічними ... громадянський розвиток є складним процесом якісних соціально-психологічних та особистісних змін, результатом і критерієм якого є утворення інтегральної психологічної якості особистості – громадянськості" [7, с. 467]. О. Лукашевич слушно наголошує, що "...процесуальність громадянського розвитку передбачає, що на кожному віковому етапі зміст громадянськості буде змінюватися як за якісними, так і за кількісними показниками. За умови конструктивного громадянського розвитку показники громадянськості будуть набувати більш змістовного наповнення, за умови деструктивного розвитку (порушень процесів соціалізації та особистісного розвитку) громадянські якості можуть не сформуватися взагалі або бути недостатньо вираженими. Обґрунтування цього припущення буде наступним питанням у нашому дослідженні" [7, с. 474].

По-друге, усвідомлений вибір військової професії як офіцера, оскільки, як показує негативний досвід, певна частина ліцеїстів після закінчення ліцею, на жаль, не вибирають військову професію, а серед тих, які її вибрали формально, швидко звільняються з лав Збройних сил України після завершення першого контракту.

Основними педагогічними умовами забезпечення ефективності системи військово-патріотичного виховання ліцеїстів є такі:

- чітке визначення її цілей, змісту, пріоритетних орієнтирів і цінностей згідно з майбутніми професійними перспективами як справжніх громадян України;
- вдосконалення планування військово-патріотичного виховання ліцеїстів;
- оптимізація підготовки викладачів до ефективного здійснення заходів військово-патріотичного виховання, зокрема введення у виховну практику спеціальних занять із його основ і проведення відповідних занять із військової педагогіки та психології;
- комплексне використання в процесі військово-патріотичного виховання сучасних методик і технологій впливу на інтелектуальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки ліцеїста та психологію військового колективу, у тому числі інформаційно-комунікативні технології;
- своєчасне корегування змісту військово-патріотичного виховання ліцеїстів із заходами національного, громадянського, військово-професійного та патріотичного виховання українського народу, державними святами, народним календарем, військовими урочистостями та ювілеями;
- цілеспрямоване організаційно-методичне забезпечення військово-патріотичних заходів у ліцеї тощо.

Таким чином, набуті в закладах освіти військові знання та навички, військово-патріотичний світогляд і цінності майбутньої військової служби визначатимуть рівень здатності ліцеїстів гідно виконувати



конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни. Нині заклади спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем є єдиним центром із підготовки юнаків (незалежно від того, будуть вони в подальшому проходити військову службу чи ні) до захисту Батьківщини. У цій ситуації надзвичайно зростає роль керівника навчального закладу, на якого мають орієнтуватися юнаки, брати приклад, а також викладачів, офіцерів-вихователів і психологів, на яких покладаються конкретні завдання з військово-патріотичного виховання ліцеїста:

- формування почуття патріотизму, системи знань історії, культурних та історичних цінностей українського народу, любові до нього;
- виховання свідомості та громадянських почуттів, поваги до Конституції та законів України, відповідальності та соціальної активності за доручені державні та громадські справи;
- формування здатності до аналізу зовнішнього та внутріполітичного становища, вміння самостійно та адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі й світі, свої роль та місце в даних подіях; створення нормативно-правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України;
- формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, певного рівня фізичної підготовки та витривалості; підвищення іміджу та престижу військової служби, військова професійна орієнтація ліцеїстів, формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту своєї держави і служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях, силових структурах;
- створення системи військово-патріотичного виховання.

Військово-патріотичне виховання має здійснюватися за двома основними напрямками:

- військовим, який передбачає вивчення військової історії України, переможних битв українського війська, антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил України, основних зразків озброєння та військової техніки Збройних сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості вихованців в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;
- психолого-педагогічним, який ґрунтується на вивченні морально-психічних особливостей ліцеїстів, на їх урахуванні у процесі підготовки до майбутньої військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду військово-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності.

**Висновки.** Таким чином, військово-патріотичне виховання ліцеїстів є, з одного боку, пріоритетним напрямом їх виховання, оскільки воно безпосередньо спрямоване на формування у них військово-професійної спрямованості, а з іншого – на формування патріотичної свідомості та самосвідомості, військово-професійних ідеалів, поглядів, мотивів, цінностей, звичок і культури патріотичної поведінки, досягнення у них емоційно-вольової, мотиваційної та духовної готовності до майбутньої військово-професійної діяльності. Усе це в сукупності є підвалиною їхньої патріотичної поведінки та діяльності спочатку як ліцеїста, а згодом як військового професіонала.

Перспективний напрям подальших наукових пошуків – обґрунтування педагогічних умов формування військово-професійної орієнтації у ліцеїстів.

#### **Використана література:**

1. Афанасьев А. О. Педагогические основы военно-патриотического воспитания военнослужащих строевой службы Збройних сил України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 Київ, 2005. 266 с.
2. Бех І. Д. Психолого-педагогічні умови формування у молоді громадянськості. *Громадянське виховання студентської молоді в умовах трансформації суспільства*. Черкаси, 1998. С. 3–6.
3. Боришевський М. Й. Трансформація системи цінностей у контексті проблеми ефективності педагогічної взаємодії. *Тези доповідей науково-практичної конференції "Система цінностей як регулятор педагогічної взаємодії"*. Київ ; Дрогобич, 1994. С. 9–10.
4. Выршиков А. Н. Военно-патриотическое воспитание школьников: теория и практика. Москва, 1990. 152 с.
5. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання. Київ, 1996. 360 с.
6. Красильник Ю. С. Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних сил України засобами української етнопедагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 Київ, 2002. 20 с.
7. Лукашевич О. М. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості. *Психологічний дискурс "Проблеми сучасної психології"*. 2014. Вип. 24. С. 467–477.
8. Макаренко А. С. О воспитании. Москва, 1990. 416 с.
9. Мотика С. М. Виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею: експериментальне дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ, 2016. Кн. 2. С. 33–47.
10. Підласий І. Реалії сучасного українського виховання. *Рідна школа*. 1999. № 12. С. 3–12.
11. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : Наказ МОН від 16.06.2015 № 641. URL : [http://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/47154/](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/).
12. Риваренко Ю. І. Лист В. Липинського до Б. Шемета. Писаний у Райхенау 12.12.1925. *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. Київ, 1996. С. 745–746.
13. Ягупов В. В. Військове виховання: історія, теорія і методика : навчальний посібник. Київ, 2000. 560 с.
14. Ягупов В. В. Морально-психологічне забезпечення : курс лекцій ; ВПЦ "Київський університет". Київ, 2002. 349 с.
15. Ягупов В. В. Патріотичне виховання на основі суб'єктно-діяльнісного підходу. *Матеріали VII міжнар. наук.-метод. конф. "Духовно-моральне виховання і професіоналізація: виклики XXI століття"*. Київ – Вінниця, 2010. С. 87–91.

References:

1. Afanas'ev A. O. Pedagogichni osnovi vijskovo-patriotichnogo vihovannya vijskovoslujgbovciv strokovoi slujgbi Zbroinih Sil Ukraini [Pedagogical bases of military-patriotic education of servicemen of the Armed Forces of the Armed Forces of Ukraine]: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 Kyiv, 2005. 266 s. (in Ukraine).
2. Beh I. D. Psyholoho-pedahohichni umovy formuvannya u molodi hromadyans'kosti. Zbirnyk naukovykh prats' "Hromadyans'ke vykhovannya student-s'koyi molodi v umovakh transformatsiyi suspil'stva" [Psychological and pedagogical conditions of formation in young citizenship] Ch., 1998. S. 3-6 (in Ukraine).
3. Boryshevs'kyi M. Y. Transformatsiya systemy tsinnostey u konteksti problemy efektyvnosti pedahohichnoyi vzayemodiyi. [Transformation of the value system in the context of the problem of pedagogical interaction effectiveness] Tezy dopovidey naukovykh-praktychnoyi konferentsiyi "Systema tsinnostey yak rehulyator pedahohichnoyi vzayemodiyi". K.-Drohobych, 1994. S. 9-10 (in Ukraine).
4. Vyrshchikov A. N. Voyenno-patrioticheskoye vospitaniye shkol'nikov: teoriya i praktika. [Military-patriotic education of schoolchildren: theory and practice] M., 1990. 152 s. (in Russia).
5. Karpenchuk S. H. Teoriya i metodyka vykhovannya. [Theory and methods of education] K., 1996. 360 s. (in Ukraine).
6. Krasyl'nyk YU. S. Patriotychno vykhovannya viys'kovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrayiny zasobamy ukrayins'koyi etnopedahohiky: [Patriotic education of military personnel of the Armed Forces of Ukraine by means of Ukrainian ethno-pedagogy] avtoref. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 Kyiv, 2002. 20 s. (in Ukraine).
7. Lukashevych O. M. Hromadyans'kist' yak rezul'tat hromadyans'koho rozvytku osobystosti. [Citizenship as a result of civic development of the individual] Psyholohichnyy dyskurs "Problemy suchasnoyi psyholohiyi", Vyp. 24. 2014. S. 467-477 (in Ukraine).
8. Makarenko A. S. O vospitanii. [About education] M., 1990. 416 s (in Russia).
9. Motyka S. M. Vykhovannya patriotyzmu uchniv's'koyi molodi v umovakh viys'kovoho litseyu: eksperymental'ne doslidzhennya. [Upbringing of patriotism of student youth in conditions of military lyceum: an experimental study] Zbirnyk naukovykh prats' "Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchniv's'koyi molodi", 20 knyha 2. IPV NAPN Ukrayiny. – K., 2016. S. 33–47 (in Ukraine).
10. Pidlasyy I. Realiyi suchasnoho ukrayins'koho vykhovannya. [The realities of modern Ukrainian education] Ridna shkola, № 12. 1999. S. 3-12 (in Ukraine).
11. Pro zatverdzhennya Kontseptsiyi natsional'no-patriotychnoho vykhovannya ditey i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsiyi Kontseptsiyi natsional'no-patriotychnoho vykhovannya ditey i molodi ta metodychnykh rekomendatsiy shchodo natsional'no-patriotychnoho vykhovannya y zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh: Nakaz MON vid 16.06.2015 r. № 641. URL: [http://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/47154/](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/) (in Ukraine).
12. Rymarenko YU. I. Lyst V. Lypyn's'koho do B. Shemeta. Pysanyy u Raykhenau 12.12.1925 r. [Letter from V. Lipinski to B. Shemet. Written in Reichenau 12/12/1925] Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva. K., 1996. S. 745-746 (in Ukraine).
13. Yahupov V. V. Viys'kove vykhovannya: istoriya, teoriya i metodyka. [Military education: history, theory and methodology] Navch. posib. K., 2000. 560 s. (in Ukraine).
14. Yahupov V. V. Moral'no-psyholohichne zabezpechennya : [Moral and psychological support] kurs lektsiy, VPTS "Kyyivs'kyy universytet". K., 2002. 349 s (in Ukraine).
15. Yahupov V. V. Patriotychno vykhovannya na osnovi sub'yektno-diyal'nisnogo pidkhodu. [Patriotic education on the basis of subject-activity approach] Materialy VII mizhnar. nauk.-metod. konf. "Dukhovno-moral'ne vykhovannya i profesionalizatsiya: vyklyky KHKHI stolittya". Kyyiv - Vinnytsya, 2010. S. 87-91 (in Ukraine).

**Yahupov V. V., Yerhidzei K. V. System of military-patriotic education of lyceists of specialized secondary education institutions with military profile**

The article analyzes the modern content of the concepts of "patriotism", "education", "patriotic education" and "military-patriotic education of lyceum students". The military-patriotic education of the lyceum students is analyzed, which aims to provide public importance and respect for military service, to form a desire for students to acquire military professions, psychological and physical readiness to go into military service. The system of military-patriotic education and its main components - target, content, emotional-motivational, subject-subjective, procedural and effective are substantiated. The basic pedagogical conditions for ensuring the effective functioning of the system of military-patriotic education of lyceum students have been clarified. The necessary components of the patriotic education of the lyceum are identified, namely the formation of the military-professional orientation of the youth as a future officer; fostering a sense of pride, dignity, love for the mother tongue, culture, traditions, respect for national heroes; formation of national consciousness and self-consciousness as a citizen of Ukraine and its worthy defender; fostering respect for the Constitution and laws of Ukraine; formation of readiness to fulfill the duty to protect the independence and territorial integrity of Ukraine. The types and forms of patriotic education of lyceum students, which are expedient to be used in the current educational process, as daily informing on the facts of patriotic behavior, heroic actions during combat operations and performing combat tasks by military personnel in the east of Ukraine; measures that formulate a critical condemnation of anti-Ukrainian propaganda, an explanation of the fallacy and inadmissibility of the split of the country; prevention of negative behaviors and violations of military discipline among lyceum students by involving them in military patriotic education activities; organization of amateur art; conducting methodological meetings with lyceum officers and others. The specific tasks that are assigned to the head, teacher, educator, psychologist for military-patriotic education of the lyceum in specialized secondary education with a military profile are outlined.

**Key words:** education, patriotism, military-patriotic education, system of military-patriotic education, military service, lyceum students.